

Sverigs private Seddelbanker.*)

Af cand. jur. J. Heckscher.

Den 1ste Januar 1880 er en Mærkedag i de svenske private Seddelbankers Historie. Med denne Dag traadte en Regeringsforanstaltning i Kraft, som er beregnet paa at indskrænke deres Seddelemmission, og som ifølge den nuværende Finansministers Plan tør anses for kun at være den første i Rækken af flere repressive Foranstaltninger. Hidtil har Sverig hørt til Bankfrihedens typiske Lande; det har i en længere Aarrække frembudt et Exempel paa, at den frie Konkurrence, selv paa et saa farligt Omraade som Bankvæsenets, har Muligheder for under en vis Kontrol fra Statsmagts Side at føre til gode og fordelagtige Resultater. Men Systemet har i Sverig, som andre Steder, Modstandere, og det kan være rigtigt at gjøre dem en væsenlig Indrømmelse, inden uheldige Følger af den hidtil fulgte Bankpolitik lade sig paavise og gjøre en Systemforandring til en farlig Nødvendighed. Den Indskrænkning, der nu er traadt i Kraft, bestaar i en Forandring i Banksedlernes mindste Stykkeværdi; medens hidtil saavel Rigsbanken som de «enskilda» Banker kunde udgive og udgave Femkronesedler, skulle de «enskilda» Banker for Fremtiden ikke have Ret at udgive Sedler af mindre paa-

*) Af Hensyn til Tidsbestemmelserne i nærværende Afhandling bemærkes, at Red. har modtaget Manuskriptet i Februar, saa at Afhandlingen altsaa er affattet i Begyndelsen af indeværende Aar.

Red.

Sverigs private Seddelbanker.*)

Af cand. jur. J. Heckscher.

Den 1ste Januar 1880 er en Mærkedag i de svenske private Seddelbankers Historie. Med denne Dag traadte en Regeringsforanstaltning i Kraft, som er beregnet paa at indskrænke deres Seddelemmission, og som ifølge den nuværende Finansministers Plan tør anses for kun at være den første i Rækken af flere repressive Foranstaltninger. Hidtil har Sverig hørt til Bankfrihedens typiske Lande; det har i en længere Aarrække frembudt et Exempel paa, at den frie Konkurrence, selv paa et saa farligt Omraade som Bankvæsenets, har Muligheder for under en vis Kontrol fra Statsmagtens Side at føre til gode og fordelagtige Resultater. Men Systemet har i Sverig, som andre Steder, Modstandere, og det kan være rigtigt at gjøre dem en væsenlig Indrømmelse, inden uheldige Følger af den hidtil fulgte Bankpolitik lade sig paavise og gjøre en Systemforandring til en farlig Nødvendighed. Den Indskrænkning, der nu er traadt i Kraft, bestaar i en Forandring i Banksedlernes mindste Stykkeværdi; medens hidtil saavel Rigsbanken som de «enskilda» Banker kunde udgive og udgave Femkronesedler, skulle de «enskilda» Banker for Fremtiden ikke have Ret at udgive Sedler af mindre paa-

*) Af Hensyn til Tidsbestemmelserne i nærværende Afhandling bemærkes, at Red. har modtaget Manuskriptet i Februar, saa at Afhandlingen altsaa er affattet i Begyndelsen af indeværende Aar.

Red.

lydende Værdi end 10 Kr. Denne Indskrænkning, som vil forringe disse Bankers Seddeludstedelse betydeligt, er imidlertid jo kun en Modifikation af en enkelt Side af deres Virksomhed, tilmed af den Side, der efter al Sandsynlighed alligevel med Aarene vil tabe i Betydning for Bankerne; thi det er jo en mange Steder bekræftet Erfaring, at Seddelforbruget langt fra at stige med Samfundsforholdenes Udvikling meget mere efterhaanden aftager, og at andre Kreditmidler træde i Sedlernes Sted. Betingelserne for Seddelbankernes Virksomhed ere altsaa vel momentant gjorde haardere, men ingenlunde truende for deres Bestaaen eller Blomstring.

Det synes under disse Omstændigheder ikke ubetimeligt at gjøre de svenske «Enskilda Banker» til Gjenstand for en kort Undersøgelse, der mindre skal gaa ind paa den enkelte Banks Forhold end paa Vilkaarene for og Omfanget af denne ejendommelige Institution som Helhed betragtet. En Undersøgelse af disse Forhold foreligger, saa vidt vides, ikke i den unge danske økonomiske Litteratur, og dog synes Danmark mindst lige saa meget som Norge — hvor man holder et vaagent Øje med Broderlandets økonomiske Fremtoninger — at have en Interesse i Forhold, som ganske vist ere rent svenske, men ikke kunne undgaa at gribe ind i mange danske økonomiske Spørgsmaal. En stor Del af Sverige, navnlig de folkerige sydlige Provinser, ere et yndet Marked for danske Kjøbmænd; svenske Stats- og Kommunelaan finde villigt Kjøbere paa Københavns Børs, og de materielle Interesser voxe overhovedet — som forhaabenligt ogsaa de ideelle — mere og mere sammen. Tør det end ikke siges, at de skandinaviske Lande allerede i Forening udgjøre, hvad Tyskerne kalde «eine Volkswirthschaft», saa nærme de

sig dog efterhaanden dertil, og en fredelig og naturlig Udvikling i Nabostaterne er fra ethvert af Landenes eget Standpunkt en væsenlig Faktor i dets Velvære. Dette viser sig ikke mindst paa Omsætningsmidlernes Omraade. Uafhængig af Møntenheden faa efterhaanden andre Omløbsmidler end rede Penge mere og mere Indpas i Nabolandene; svenske Banksedler og «Postremisvexler» gaa ikke blot mellem svenske Kjøbere og danske Sælgere uden Prisforskjel; de skifte endog ofte Hænder i Danmark selv og finde Placering der paa Tilbagevejen fra Udlandet. For Ihændehaverne af disse Sedler og Vexler, der altsaa komme i Kreditforhold til deres Udgivere, bliver det efterhaanden en magtpaaliggende Sag at kjende Betingelserne for disse Aktivers Værdi.

For et Land, der som Danmark i al sin Tid har levet under et Bankmonopolsystem og befundet sig vel derved, er der imidlertid noget Fremmed og Uvant ved at skulle tilegne sig en virkelig Forstaaelse af et Flerbanksystem, tilmed et Flerbanksystem, der aabner Adgang til yderligere at forøge Bankernes Antal og dermed Omsætningsmidlernes. Man har i vore Dage været Vidne til saa mange Kreditinstitutters Fald baade hjemme og ude, at det maa synes at være et yderst farligt Experiment at lægge det vigtige Prærogativ, som kaldes Seddeludstedelse, i Hænderne paa en hel Række private Instituter med modsatte Interesser og saaledes at gjøre et Lands Forsyning med Sedler — hvad der for den menige Mand bør være den sikreste af alle sikre Værdier, ganske sideordnet med Landets egne Pengestykker — til Gjenstand for Konkurrence mellem Handelsrivaler. Men det viser sig paa disse Omraader stadigt, hvor vanskeligt det er at opstille faste, almengyldige Regler; det viser sig, at det ene Stats-

samfund lever lykkeligt under et Banksystem, som dets Nabo anser for det farligste, man kan finde paa. Det historisk Givne spiller i det økonomiske Liv en langt større Rolle end i de fleste andre Livsforhold; de egoistiske Særinteresser finde under hvilkesomhelst faste Samfundsformer før eller senere deres Operationsbasis og kunne da længe holde hverandre i Ligevægt paa denne; en Forandring af Grundlaget indeholder altid en Forrykkelse af Ligevægtsforholdet imellem dem og bør derfor ikke letsindigt foretages.

Det vil jo ogsaa for en hurtig Betragtning af Bankvæsenets historiske Udvikling vise sig, at Valget af Banksystem ikke er det for et Lands økonomiske Velvære Afgjørende. Frankrig staar som en heldig Repræsentant for et Monopolsystem; skjønt den franske Banks Sedler i Strid med alle videnskabelige Avtoriteter fra den nyere Tid have Tvangskurs, og skjønt den har vist, at det i Nødstilfælde er Alvor med deres Uindløselighed, saa har denne Bank dog præsteret Mesterstykker af Finanspolitik og gjort Landet Tjenester af uberegnelig Nytte. Storbritannien og Irland er derimod Bankfrihedens oprindelige Hjem; i Evropa staar det engelsk-skotske Flerbanksystem trods den uendelige Kritik, hvorfor det har været Gjenstand, og de reaktionære Indflydelser, der have forandret dets oprindelige Natur, som et uopnaaeligt Højdepunkt af Bankkredit og Omsætningsliv. I Theorien har vel for Øjeblikket Flerbanksystemet og Bankfriheden de fleste Tilhængere; men ogsaa Monopolsystemet og Centralisationen har talentfulde Forsvarere, og i den praktiske Udførelse er det vanskeligt at give noget af disse Systemer bestemt Fortrinet. Det store Held, der har udmærket de britiske Banker, har dog skabt dem mange Efterlignere i Evropa

som i Amerika. Med større eller mindre Afvigelser i Udførelsen, men dog baseret paa de samme Hovedgrund-sætninger have af europæiske Stater navnlig en Del af Tyskland og Schweiz samt Sverig taget det engelsk-skotske System til Mønster. For Sverigs Vedkommende har man endog særligt henvist til de skotske Banker som Forbilledet, hvorefter Privatbanksystemet er dannet. Uden Tvivl er der ogsaa talrige Lighedspunkter, saaledes især i Bestræbelserne for at arbejde med smaa Grundkapitaler og store Indlaan, en Methode, der er dreven videre i Skotland end i noget andet europæisk Land; men den væsentlige Forskjel, der begrundes i, at Sverig har en Statsbank — Rigsbanken — som er Landets vigtigste økonomiske Regulator, fører til, at Privatbankerne i Sverig staa i et naturligt Afhængighedsforhold til denne Institution, som ikke har noget Tilsvarende i Skotland. Ogsaa i andre Henseender ere de skotske Banker, selv om man betragter dem i deres nuværende, ved Loven af 1844 bundne Tilstand, betydeligt friere stillede, saaledes i det vigtige Spørgsmaal om Seddeldækningen. Paa den anden Side er Bankfriheden nu, i al Fald formelt, større i Sverig end i Skotland, hvor Seddelbankernes Tal svinder ind og ikke tør forøges med nye.

I det Følgende skal Undersøgelsen dreje sig om de Punkter af de enskilda Bankers Organisation og Virke-maade, som formentlig ere af størst Interesse for en udenforstaaende, under et helt andet Banksystem opvoxet Læsekreds. Uden at gjøre Fordring paa at give noget nyt Bidrag til disse Spørgsmaals Belysning, skal Behandlingen altsaa gaa ind paa Betingelserne for disse Bankers Oprettelse og Grundtrækkene af deres Organisation, de vigtigste Passivforretninger — Sedlerne, Indlaanene og

Postremisvexlerne — Aktivforretningerne som Helhed be-
tragtede og Forholdet mellem Bankvirksomhedens for-
skjellige Sider.

Lejlighedsvis vil der være Grund til at berøre et eller
andet Punkt i de andre svenske Bankers Forhold; det vil
imidlertid her være tilstrækkeligt om disse i Almindelig-
hed at bemærke Følgende: Rigsbanken, der som staa-
ende direkte under Rigsdagens (ikke hele den lovgivende
Magts) Tilsyn er at betragte som Statsinstitution, udgiver
Sedler, der ifølge Statsforfatningen ere tvungent Betalings-
middel. Foruden af Rigsbanken og de enskilda Banker
drives Bankforretninger dels af de større, under Navn af
Kreditaktiebolag bekjendte Aktieselskaber med be-
tydelige Kapitaler, men uden Seddelemissionsret, dels af
de saakaldte Folkebanker, der ere beregnede paa de
mindre Laansøgende og væsenligt kun ere af rent lokal
Betydning; heller ikke disse kunne udgive Sedler. Hypo-
tekbankforretninger ere ikke disse forskjellige Bankers
Sag; de ere Gjenstand for særlige Foreninger, hvilke for
Landejendommenes Vedkommende nu ere koncentrerede i
Sverigs «Allmänna Hypotekbank», den som Laansøger paa
fremmede Markeder bekjendte, særdeles ansete Stats-
institution*).

*) En kortfattet Oversigt herover findes i Medicinalraad Bergs Med-
delelser til Wirths Handbuch d. Bankwesens S. 368 ff. Literaturen
om det svenske Bankvæsen er forøvrigt righoldig; som nyere
Arbejder kunne nævnes: Leffler, die schwedischen Zettelbanken,
2. Udg. Leipzig 1879; Hertzberg, en kritisk Fremstill. af Grund-
sætn. f. Seddelbankers Indretn. og Virksomhed; Kjær, om Sed-
delbanker, begge Kristiania 1877; Rosenberg, Handbok i Bank-
väsendet, Stockholm 1878, m. fl. En vistnok fuldstændig Lite-
raturfortegnelse findes hos Rosenberg S. 275 ff.

I. Oprettelse og Organisation.

De «enskilda» Banker ere ikke af synderlig gammel Oprindelse. Den svenske Statsbank, der i lige Linje nedstammer fra den bekjendte Palmstruch'ske Bank i Stockholm af 1656 — maaske den første, i al Fald en af de ældste egenlige Seddelbanker i Evropa — havde indtil et godt Stykke ind i indeværende Aarhundrede alene det store Ansvar at styre Landets Pengevæsen igjennem vanskelige, ofte næsten fortvivlede økonomiske Tidsrum. Da i Aaret 1830 den første Association til Udøvelsen af Bankforretninger dannede sig i Skaane, snart efterfulgt af et Par lignende, skete det paa Grundlag af de almindelige Lovregler om Interessentskab, hvilke ved en Kundgjørelse af 1824 vare gjorte anvendelige paa Bankinteressentskaber uden Indskrænkning af Hensyn til Statsbankens Monopol. Men denne Kundgjørelse var saa kortfattet, at det endog ikke af samme fremgik, hvorvidt Bankseddelemmission stod de private Interessentskaber aaben. Først efter flere Aars Rigsdagsforhandlinger ordnedes de private Bankinstitutters Forhold udførligt ved Kundgjørelsen af 9. Januar 1846, der atter i væsentlige Punkter forandredes ved den nu for alle de bestaaende private Seddelbanker gjældende Kundgj. af 12. Juni 1874. Men imellem 1830 og 1874 ligger en Periode, som i sin Helhed ingenlunde kan kaldes gunstig for de ensk. Bankers Fremgang og Tilvæxt. De synes tvertimod at have vakt en hel Del Animositet hos Befolkningen, saa at man halvvejs fortrød, at man havde brudt med Centralisationsprincippet og aabnet Døren for Bankfrihedens uberegnelige Følger. Der gjordes da ogsaa et Forsøg paa at gjøre Skridtet tilbage, i det mindste saaledes, at de private Instituter rundt omkring i Landet — thi selve Forgreningen var øjensynligt altfor fordelagtig

og uundværlig til, at man atter kunde opgive den — stilledes i et vist Afhængighedsforhold til Centralbanken. Fra 1852 til 1862 oprettedes der i Henhold til en ny Forordning rundt om i Provinserne 22 «Filialbanker», grundlagte med private Midler og bestyrede af Private, men uden selvstændig Seddeludgivelse. Mod Pantsætning af de Sikkerheder — ædle Metaller, Ejendomshypotheker eller offentlige Pengeeffekter — hvori $\frac{3}{4}$ af disse Filialbankers Kapital var nedlagt, fik de af Statsbanken Laan, og for en vis bestemt Del af de saaledes bevilgede Laan kunde de udstede Assignationer paa denne, lydende paa Ihænderhaveren. Medens Statsbanken saavel den Gang som senere forsøgte at oprette egenlige Filialer i Provinserne — den har for Øjeblikket kun 4, og ved disse har den ikke Forpligtelse til at indløse sine Sedler med Mønt — haabede man ad denne Omvej at bringe Omsætningen de Fordele, Forgningen medfører, uden at opgive Centralisationen. Men dette Experiment mislykkedes. De nye Filialbanker sygnede hen og opnaaede aldrig blot tilnærmelsesvis at tilegne sig den Tillid, navnlig i Form af fremmed Kapital til Forrentning, som udmærker de ensk. Banker. I 1875 lukkede den sidste Filialbank sin Dør, og dermed var Centralisationsforsøget opgivet. Men af disse «Filialbanker» opstod rundt omkring nye «Enskilda Banker», dels ved umiddelbar Overgang, dels ved Sammensmeltning med andre Instituter, og netop i Aarene 1856—69 stiftedes 18 af de 28 ensk. Banker, som Sverige nu besidder. Den sidste af disse grundlagdes 1877, og dermed synes Omsætningen foreløbigt at være mættet. Nogle Forsøg har man vel gjort paa senere at oprette ensk. Banker; men de ere strandede dels paa Regeringens Betænkkeligheder, dels paa Frygt for Foretagendets Irren-

tabilitet, og man har atter opgivet Tanken derom. Af de nu bestaaende Banker har ingen hidtil vist sig at være insolvent; kun den sørgeligt bekjendte Vadstena E. B. har paa Grund af en Direktørs Bedragerier i det forløbne Aar maattet likvidere, dog, saa vidt man kan bedømme, uden Fare for Kreditorernes Tilgodehavende.

Som de ensk. Banker have udviklet sig paa Basis af Kundgjørelserne af 1864 og 74, ere de altsaa ganske vist Resultatet af en fri Association, men Staten har dog forbeholdt sig en væsenlig Indgriben saavel ved deres Oprettelse som under deres Virksomhed. Ikke blot kan Regeringen nægte Sanktion paa Oprettelsen af nye Banker, selv om de fyldestgøre de af Loven opstillede Betingelser, men den udøver en stadig og detailleret Kontrol med de bestaaende Banker, en Kontrol, som har saa mange Betingelser for at være virksom som en Statskontrol overhovedet kan have. Med stedse voxende Omhu og støttet af en paa dette Omraade særdelesaarvaagen Opmærksomhed fra Publikums Side har Regeringen fulgt med og grebet ind i Udviklingen, tildels i fuld Harmoni med de nyere theoretiske Undersøgelseres Resultater. Selv det seneste Skridt, der saa væsenligt vil paavirke Bankernes Seddelemmission, Afskaffelsen af Femkronesedlerne, staar jo i den bedste Overensstemmelse med den i Theorien udviklede Nødvendighed af, at det mindste Seddelstykke ikke maa være saa lille, at det trænger ned i de fattige Samfundsklasser og derved betager Banknoten dens begrebsmæssige Karakter af frivilligt Betalingsmiddel. Dertil kommer, at Bankernes Oktroier kun meddeles for 10 Aar ad Gangen, saa at det ligger i Regeringens Haand, om de skulle fortsætte deres Virksomhed ud over dette Tidsrum.

I Korthed skal her nu angives, hvilke Betingelserne efter den nu gjældende Lovgivning ere for Oprettelse af private Seddelbanker.

For at opnaa Regeringens Bekræftelse paa Bankens Oktroi (som altsaa kun gives for 10 Aar ad Gangen, men kan fornyes), maa Stifterne af Banken være svenske «Medborgere», mindst 30 i Tallet, og paatage sig solidarisk Ansvar for alle Bankens Forpligtelser. Ved Siden af disse solidarisk ansvarlige Deltagere kunne dog kommanditaire Interessenter optages, dog kun for Halvdelen af det Beløb, de solidariske Deltagere indskyde; men denne Tilladelse er hidtil kun benyttet af 3 Banker. De solidarisk Ansvarlige kunne kun med Generalforsamlingens Samtykke borttransportere deres Lodder; om deres Navn og Forandringer i Listen over dem skal Kundgjørelse foranstalles i Aviserne, ligesom Oplysninger herom skulle være til almindeligt Eftersyn i Banken.

Inden Bankens Oprettelse skal der være tegnet en Grundfond paa mindst 1 Million Kroner. Denne skal være fuldt indbetalt senest 1 Aar efter Bankens Aabning (Kommanditairernes Kapital ligeledes 1 Aar efter Tegningens Afslutning); før Bankens Aabning skulle dog mindst 10 pCt. være indbetalte og Sikkerhed være stillet for Resten. Grundfonden skal være delelig i lige store Lodder, som kun tør lyde paa Navn og først udstedes, naar Grundfonden er fuldt indbetalt. Angaaende Grundfondens Placering henvises til det følgende Afsnit om Seddelemmissionen.

Bestyrelsen skal bestaa af mindst 5 Medlemmer, der selv skulle være solidariske Interessenter. —

Blandt disse Bestemmelser vil først og fremmest den falde i Øjnene, at Bankerne ere baserede paa Principet

om Interessenternes solidariske Ansvarlighed. Dette Princip, der er en nærliggende Konsekvens, naar man lader Banken som enhver anden Association opvoxe af Interessentskabskontrakten og fordrer særlige Vilkaar for at bringe dem ind under Aktieselskabets Begreb, er som bekjendt ogsaa andre Steder bragt til Anvendelse paa Seddelbanker, navnlig i Storbritannien. Man vil fra den nyeste Tid have «City of Glasgow Banks» Fald i friskt Minde og erindre, at mangfoldige Bankinteressenter, langt udenfor Kjøbmændenes og Spekulanternes Kreds fik at føle, at et Aktiv kan være ruinerende for dets Ejer. Man skulde synes, at der herefter hører et ualmindeligt Mod til at eje et saa farligt Papir, selv om et rigeligt Udbytte fra Aar til Aar forsonede En med Risikoen derved. For smaa Provinsbankers Vedkommende kan det dog lettere forstaas, at Deltagerne ville underkaste sig et saa stort Ansvar; ikke blot ere Forpligtelserne her mindre, men man har en saa begrænset Kreds af Kunder, at Kontrollen fra Interessenternes Side ikke er svær. Men naar Banker voxe op til at have en stadig Omsætning af 30—40 Mill. Kr. — som de største svenske — saa synes det noget eventyrligt for den Enkelte at være henvist til at opføre disse Summer blandt sine eventuelle Forpligtelser. Fra et legislativt Synspunkt har Grunden til en saadan Ordning selvfølgelig været den, at man har villet undgaa at opstille Fordringen om en stor Grundkapital og har villet skabe en Erstatning derfor i det solidariske Ansvar. Utvivlsomt ligger heri ogsaa en stor Garanti, og vistnok skylder Sverig netop denne Ordning en overvejende Del af sit Bankvæsens gode Resultater. Men efterhaanden som Forpligtelserne voxe, vil Frygten for Ansvaret voxe, og man vil blive tilbøjelig til at søge andre

Garantier, mindre uoverskuelige i deres Konsekvenser. Saaledes er det gaaet i England, hvor den nye «Banking and Joint-Stock Company Bill» for alle andre Passiver end netop Sedlerne begrænder Ansvar til Grundkapitalen og desuden giver Interessenterne Adgang til at holde en Del af Kapitalen tilbage, saa at den kun kan fordres betalt i Tilfælde af Bankens Likvidation*). Og et lignende blandet System, der giver Sedlerne en exceptionelt begunstiget Stilling i Henseende til Sikkerheden, er jo ogsaa bragt i Forslag paa Kontinentet.

Forøvrigt er selve det «solidariske Ansvar» en Forpligtelse, der uden nærmere Bestemmelse er af tvivlsomt Omfang, og nogen saadan nærmere Bestemmelse har den svenske Banklov ikke, ligesom et Forsøg paa ved privat Initiativ at fremkalde en legislativ Løsning i sidste Rigsdagssamling ikke førte til Noget. Det er selvfølgelig for Bankkreditorerne, særligt Seddelejerne, af Interesse at vide, om de i Tilfælde af en Betalingsstandsning kunne gaa til hvemsomhelst af Bankens Interessenter og kræve Betaling for hele deres Fordring uden Opsættelse, eller om de skulle vente, til det efter en Opgjørelse af Bankens hele Bo, som jo kan vare Aar, viser sig, hvad der bliver at dække af hver enkelt Interessent. Spørgsmaalet er fra den rent juridiske Side omtvistet. I vor Literatur staar saaledes Gram temmelig ene med Forsvaret for det sidstnævnte Alternativ, det saakaldte subsidiært solidariske Ansvar, i Tilfælde af Fleres Forpligtelseserklæring uden særlig Tilkjendegivelse af Delingsforholdet. Det er desuden i det foreliggende Emne ikke aldeles klart, om Bankinteressenterne ere at betragte som Debitorer for Bankens

*) Se Ugeskr. f. Retsvæsen 1879 S. 1007.

Passiver eller som Garanter, Kavtionister derfor, et Spørgsmaal, der selvfølgelig i høj Grad indvirker paa Opfattelsen af Ansaret, idet Betingelserne for at opstille en Selvskyldnerkavtion ikke foreligge, og Interessenterne, hvis de skulle betragtes som Kavtionister, altsaa kun blive ansvarlige, naar det viser sig at Banken virkeligt er insolvent, og kun for det Beløb, der ikke dækkes af Bankens Bo. — I legislativ Henseende kan der vel ikke være Tvivl om, at det subsidiære Ansvar fortjener Fortrinet fremfor det principale, hvor Talen er om saa omfangsrige Instituter som en Bank. Det Modsatte vilde føre til en Række Katastrofer for og Angreb paa de enkelte Interessenter uden i særlig Grad at betrygge Debitorerne som Helhed; thi for disse Sidste vil det komme an paa, hvem der kommer først til de solvente Deltagere; ere disses Resourcer udtømte, faa de øvrige Kreditorer neppe Synderligt. Man har jo ogsaa i Skotland fulgt den første Fremgangsmaade *).

II. Indlaansvirksomheden.

Ganske vist ere de enskilda Banker seddeludgivende Banker; men deres Virksomhed som saadanne træder i økonomisk Henseende i Skygge for deres Indlaansvirksomhed. Theoretisk set er selve Seddelemmissionen vel ogsaa en Indlaansvirksomhed, idet Sedlernes Modtagere overlade Banken en rentefri Benyttelse af Sedlernes Beløb, og der mangler heller ikke Exempler paa, at man har villet opstille fælles Forskrifter for Seddelbankernes Virksomhed paa begge disse Omraader, specielt i Henseende til Dækningsreglerne. Imidlertid har den svenske Bank-

*) Jfr. om de tyske Forskudsforeninger, Nat. Tdskr. XIV S. 27—29.

lovgivning for de private Banker gjort en bestemt Forskjel paa disse Virksomhedsgrene, idet den egenlig har indskrænket sin normaliserende Indgriben til Seddelemissionen og overladt Bankerne selv at organisere deres Indlaansforretning. Til Grund herfor ligger der ogsaa en naturlig Opfattelse. Det er og bliver altid den Enkeltes Sag, om han finder Anledning til at betroe en Bank sine opsparede Midler til Laans paa kortere eller længere Tid, og naar oven i Kjøbet Statsbanken i denne Henseende byder saa gunstige Betingelser som den svenske Rigsbank, naar endvidere Sparebankslovgivningen, som den svenske, er omhyggeligt udarbejdet og disse Instituter byde en betryggende Garanti for de smaa Opsparinger, saa har Staten intet Ansvar for, at Publikum desuagtet fortrinsvis søger til Privatbankerne med sin ledige Kapital. Med Sedlerne er Forholdet et andet. Vel ere disse for Privatbankernes Vedkommende intet tvungent Betalingsmiddel, og for saa vidt kan det ogsaa siges at være den Enkeltes egen Sag, om han vil tage imod dem; men ligesom den Enkelte vanskeligt kan danne sig en Mening om Forsvarligheden af den Kredit, alle disse forskellige Banksedler nyde, saaledes bliver det i Praxis saa godt som umuligt for ham at vægre sig ved at tage imod de Betalingsmidler, som Omsætningen nu en Gang har accepteret. Man tænke sig, hvorledes en Detailhandler vilde stille sig med sine Kunder, naar han systematisk afslog at tage imod Betaling i de Sedler, som alle Andre tage og give videre uden nogen Kritik eller Mistro. Uden Tvivl har Bagehot Ret i, at der for Folk i Almindelighed ikke er Spørgsmaal om, hvorvidt de skulle placere deres Midler i Banksedler, men meget mere om, hvordan de skulle blive frie for Banksedlerne. Det er vel saaledes

et yderligere Bevis paa den Tillid, de svenske ensk. Banker nyde, at de frivillige Indskud, Indlaanene, langt overstige Seddelomløbet. Paa de første beror deres økonomiske Stilling, fra disse hidrører ogsaa hovedsageligt de Farer, som kunne true deres Bestaaen.

Ricardo har brugt det træffende Udtryk, at en «banker»'s Funktion først begynder, naar han benytter Andres Penge; saalænge han bruger sine egne, er han blot en Kapitalist. De engelske og skotske Banker have draget den mest mulige Nytte af denne Sætning. Paa Kontinentet har man derimod ikke rigtigt villet eller kunnet anvende den i Praxis. Store Grundkapitaler høre her til det Første, en Bank anskaffer sig, og med disse slæber den saa under hele sin Tilværelse; den maa være glad til, naar den kan placere dem med Fordel; men til ogsaa at placere Andres Kapital, naar dens Evner kun sjældent i stor Udstrækning. Denne Ulempe have de svenske Banker forstaaet at undgaa i en paafaldende Grad, omend i ringere Omfang end de britiske. Afset fra de store Centralbanker og nogle enkelte store Kreditinstituter naaede efter Wirth*) ingen Bank undtagen de britiske op til et Forhold mellem Grundfond og Reservefond paa den ene Side og deponeret Kapital paa den anden Side, som var højere end 1 til 1,70. For de svenske ensk. Banker stiller Forholdet sig derimod f. T. saaledes: Den samlede Sum af Grundfond, Reservefond og til fremtidig Disposition afsatte Midler udgjorde d. 31. Dec. 1879 Mill. Kr. 73,45, Summen af Midler paa kort Indsættelse Mill. Kr. 163,27. Altsaa udgjør Forholdet her: 1 : 2,22**).

*) Handbuch des Bankwesens 1874 Tabel S. 721.

**) Til Sammenligning bemærkes, at Forholdet d. 31. Dec. 1879 udgjorde: for Rigsbanken 1 : 0,55, for Aktiebankerne 1 : 2,02.

Ved Hjælp af de fuldstændige Tabeller, som maanedligt udgives af Finansdepartementet, er det let at danne sig et Billede af Indlaansvirksomhedens Omfang og Tilvæxt. Ved denne Afhandlings Slutning finder man en i dette Øjemed opstillet tabellarisk Oversigt, til hvilken vi her som ved flere senere Lejligheder henvise. Det fremgaar af denne, at Indlaanene, stadigt afset fra Banknoter og fra Postremisvexler, — hvorom nedenfor — gruppere sig i 2 Klasser: Indlaan paa «Upp- & Afskrifning» og paa «Deposition». De første ere rene Foliolaan, der kunne udtages uden Varsel; de sidste ere indsatte paa Tid (fra 1 til 6 Maaneder). Af begge svare Bankerne Rente efter Markedets Tilstand, for Øjeblikket 3 pCt. paa Upp- & Afskr. og $3\frac{1}{2}$ til 5 pCt. paa Deposition efter Opsigelsesfristens Længde.

Det vil af Tabellen ses, at Depositionsmidlerne siden Midten af 1871 ere voxede fra 54,7 Mill. til 137,05 Mill. og Upp- & Afskr.-Midlerne samtidigt fra 14,3 til 26,22 Mill., saa at de nu i Forening udgjøre 163,27 Mill. I Tilvæksten er der en aldeles jevn Fremgang indtil Midten af 1877, hvor den samlede Sum udgjorde 176,5 Mill. Derefter kommer Virkningerne af «de daarlige Tider», og der er nu en ligesaa regelmæssig Nedgang, der dog ikke antager saa store Dimensioner, og som atter synes at være overvunden i 1879. Nedgangen er størst paa, ja indskrænker sig næsten til Depositionskontoen, hvad der synes at vise, at de egenlige Besparinger ere mindre tilbøjelige til at vælge Placering i disse Banker end tidligere — forsaavidt det ikke ligefrem er et Resultat af Kapitalens Konsumption i disse uheldige Aar, hvad der dog for en Del modsiges af, at Rigsbankens tilsvarende Konti udviser

en Tilvæxt og Aktiebankernes holder sig nogenlunde konstant.

Hvad Laangivernes Antal angaar, viser ogsaa dette for Depositionerne en stadig Tilvæxt indtil Midten af 1877, nemlig fra c. 25,000 i Juni 1871 til c. 105,000; derefter aftager det og udgjør nu c. 81,000. Paa Upp- & Afskr-konti er Tilvæksten samtidigt fra 6950 i 1871 til 12,000 i 1877, og paa denne Højde har Antallet senere omtrent holdt sig; nu udgjør det c. 13,300.

Fordelingen af disse store Indlaanskapitaler er ingenlunde ligelig paa de enkelte Banker. Der gives Banker, der have større Grundfond end Indlaansbeløb, men gennemgaaende er, som ovenfor bemærket, Indlaanene betydeligt større end Driftskapitalen. Den absolut højeste Sum have:

Skaanes E. B. med Mill. 26,83 (243 pCt. af Grund- og Reservefond i Forening),

Stockholms E. B. med Mill. 18,465 (603 pCt. af Grund- og Reservefond i Forening eller 461 pCt. af Grund- og Reservefond samt de til fremtidig Disposition afsatte Midler),

hvorved dog er at mærke, at den sidstnævnte Bank tidligere har haft betydeligt større Indlaan med en mindre Grundfond, saa at Forholdet den Gang var endnu mere i Favn af Indlaanene.

For at undersøge, hvorvidt her virkelig foreligger en Forskjel i Sammenligning med de danske Banker, der fortjener at kaldes gennemgribende, kan man sammenstille de i »Danmarks Statistik» S. 353 angivne tilsvarende Størrelser. Herefter var i 1877 (det sidste Aar, Beregningen optager):

Aktiekapital og Reservefond:

i Hovedstadsbankerne	Mill. 70,701
i Provinsbankerne	— 16,169
Summa Mill.	86,869

og de tilsvarende Indlaanskapitaler:

i Hovedstadsbankerne	Mill. 46,903
i Provinsbankerne	— 33,299
Summa Mill.	80,202

d. v. s. Indlaanene vare i 1877 c. 8 pCt. mindre end Driftskapitalerne.

Det er imidlertid under tidligere Diskussioner om dette Emne med Rette fremhævet, at disse store Bankindlaan ikke tyde paa en større Spareevne hos den svenske Befolkning end hos den danske. Den opsamlede Kapital skaber sig herved andre Placeringer end Bankernes Kasser, navnlig i Sparekasserne. Desuden bør man ikke lade ude af Betragtningen, at en stor Del ledig Kapital, som i Sverig søger til Bankerne, i Danmark finder en midlertidig eller fast Placering i Obligationer, medens Sverig snarere er Laansøger end Laangiver paa Obligationmarkedet*).

*) I Sverig udgjorde den samlede Sum af Bankernes Depositioner (Foliumidlerne ses der her bort fra, da de kun kunne anses for at repræsentere en i Øjeblikket ledig, men i den nærmeste Fremtid fornøden Driftskapital) d. 31. Dec. 1879:

i Rigsbanken	Mill. 17,645
i Ensk. Banker	— 137,051
i Aktiebanker	— 39,206

hvortil bør lægges i

Sparebanker (i 1877)	— 146,127
--------------------------------	-----------

Mill. 340,029

Lægges Folketallet efter sidste Folketælling (1876) til Grund med 4,38 Mill., udviser dette en gennemsnitlig Sum af Besparinger paa c. Kr. 77 pr. Individ. — I Danmark udgjorde efter de Op- givelser, der foreligger (tildels efter «Danm.'s Statistik»):

Er nu denne Anvendelse af fremmed Kapital i en saa stor Udstrækning virkeligt en Fordel? En stor Fordel er der naturligvis ved et saadant System. Vi behøver blot at minde om Bagehots bekjendte Regnestykke (Lombard Street S. 8—9), hvori han godtgjør, at det altid er billigere at operere med fremmed Kapital end med sin egen. »Naar en Kjøbmand har 50,000 £ som sin Ejendom, saa maa han for at faa 10 pCt. herpaa fortjene 5000 £ om Aaret og rette sin Pris derefter; men naar en anden Kjøbmand kun har 10,000 £ og laaner 40,000 £ ved Diskonteringer, saa har han den samme Kapital paa 50,000 £ og kan sælge meget billigere. Hvis han nemlig laaner til en Rente af 5 pCt., vil han have at udrede 2000 £ om Aaret, og hvis han ligesom den første Kjøbmand tager 5000 £ ind om Aaret, saa vil han, efter at Renten er betalt paa hans Laan, have fortjent 3000 £ om Aaret eller 30 pCt. paa sine egne 10,000 £. Da de fleste Kjøbmænd nøjes med meget mindre end 30 pCt., saa vil han være i Stand til at sænke Prisen og drive den første Kjøbmand ud af Markedet.» Dette kan heller ikke være anderledes, al den Stund Driftsherren har Krav paa et Udbytte, som er større

Indlaan i Kbh.s Banker	Mill. 46,903 (1877)
— i disses Filialer	— 5,170 (1875)
— i Provinsbanker	— 33,300 (1875)
— i Kbh.s Sparekasser	c. — 68,000 (1879)
— i Provins-do.	c. — 220,000 (1876)

Mill. 373,373

hvad der for en Befolkning af c. 2 Mill. udgjør c. 186 Kr. pr. Individ. Dog ere, vel at mærke, alle Indlaanskapitalerne her slaaede sammen, altsaa ogsaa Foliomidler og Kontokurrentsaldi; holder man disse ude — hvad der efter det foreliggende Materiale ikke med Sikkerhed lader sig gjøre — bliver Summen pr. Individ selvfølgeligt adskilligt ringere, men dog sikkert betydeligt større end det svenske Forholdstal.

end den blotte Kapitalafkastning. Men heraf kan man naturligvis ikke slutte, at jo mindre egen Kapital en Kjøbmand har, desto fordelagtigere stiller hans Forretning sig. Ikke blot er der et Minimum, som altid bør være tilstede, inden Forretningen aabnes, og hvis regelmæssige Udbytte bør garantere Kjøbmanden Tilfredsstillelsen af hans uundværligste Fornødenheder; men der bør tillige være et Forhold mellem Driftskapitalen og den gennem Kredit benyttede Kapital, som gør Forretningens Drift og Kjøbmandens Solvens uafhængig af de Krediterendes Vilkaarlighed og Pengemarkedets Tilstand. Dette Forhold lader sig neppe udtrykke i et bestemt Tal, hverken for Bankforretninger eller for andre Foretagender. Den skotske Bankdirektør Logan*) har vel troet at kunne slaa fast, at en Bank ikke uden Uforsigtighed kan laane Mere end selve Kapitalen og lige saa Meget til; men senere Tiders Erfaring har vist, at man uden Fare kan gaa adskilligt videre. Naar nu svenske Banker ofte sidde inde med fremmede Penge indtil 7 Gange den indbetalte Driftskapital, saa kan det dog være tvivlsomt, om de ikke gaa for langt i deres Tillid til Pengemarkedets Stabilitet. Hvad det i Bedømmelsen heraf kommer an paa, er dog ikke det blot arithmetiske Forhold mellem Driftskapital og Indlaan, men meget mere Maaden, hvorpaa Indlaanskapitalerne ere placerede, altsaa om de ere anvendte til Formaal, der gjøre deres Frigjørelse i det rette Øjeblik til en Mulighed, der ikke kjøbes med for store Ofre. Til dette vigtige Spørgsmaal, hvis Løsning som bemærket er overladt til Bankbestyrelsernes Skjøn og Rutine, skulle vi nedenfor komme tilbage ved Behandlingen af Aktivforretningerne.

(Forts.)

*) The scotish banker, Edinburgh 1845 S. 30.

Anm. Omstaaende Tabel viser Bevægelsen paa de vigtigste Aktiv- og Passivkonti i Aarene 1871—79. Opgjørelserne ere fra ult. Juni og ult. Decbr., hvilke Tidspunkter ere valgte som omtrent angivende Gjennemsnittet af Cirkulationssvingningerne. *Tallene angive Millioner Kroner med 3 Decimaler.*

Udførligere Tabeller findes — foruden i de officielle Bankrapporter, hvorfra disse Tal ere laante — hos Leffler, Kjær og Hertzberg m. fl. Steder. Det bør dog bemærkes, at den hos Hertzberg l. c. S. 35 opgjorte Tabel over Udlaanene for de ensk. Bankers Vedkommende er urigtig. Der er nemlig fejlagtigt kun medtaget 16 Ensk. Banker, der i 1876 faldt ind under Kundgjørelsen af 1874, ikke tillige de 11, som gik ind under Kundgj. af 1864. Da derimod alle 27 Banker ere sammenregnede i den tilsvarende Tabel over Passiverne (S. 100), bliver en Sammenligning mellem disse Tal upaalidelig. Denne Fejltagelse har ogsaa indvirket paa forskellige Angivelser i det nævnte Arbejdes Text.

Passiva.

Aar		Deposition	Upp- och Afskrif- ning.	Summa	Sedler	Postremis- Vexler
1871.	30. Juni	54,754	14,252	69,006	41,385	2,574
	31. Dec.	57,586	15,172	72,758	48,304	2,596
1872.	30. Juni	69,842	19,037	88,879	53,730	3,278
	31. Dec.	75,223	20,764	95,987	57,345	4,337
1873.	30. Juni	90,627	23,800	114,427	64,876	3,754
	31. Dec.	93,581	21,004	114,585	67,213	5,190
1874.	30. Juni	110,778	23,132	133,910	71,256	4,762
	31. Dec.	126,064	19,816	145,880	63,923	6,229
1875.	30. Juni	130,553	19,970	150,523	58,354	4,609
	31. Dec.	130,790	21,396	152,186	59,826	5,243
1876.	30. Juni	144,456	23,984	168,440	61,209	5,826
	31. Dec.	146,106	22,762	168,868	61,242	6,620
1877.	30. Juni	153,238	23,303	176,547	60,200	6,351
	31. Dec.	146,854	19,519	166,372	50,770	6,039
1878.	30. Juni	138,125	23,620	161,745	49,621	5,465
	31. Dec.	138,358	20,692	159,050	45,893	5,694
1879.	30. Juni	135,250	22,482	157,732	43,776	4,839
	31. Dec.	137,051	26,223	163,274	49,221	6,623

Aktiva.

Aar		Diskenrede indenlandske Veier	Laan mod Gjældsbræ	Udslaende paa Kasse- kreditiv	Laan mod Kartion	Summa	Laan mod Realsikkerhed
1871.	30. Juni . . .	33,354	14,053	25,711	3,376	76,494	17,594
	31. Dec. . . .	34,968	13,971	24,843	3,495	77,277	16,851
1872.	30. Juni . . .	44,274	13,770	28,242	3,454	89,740	17,575
	31. Dec. . . .	46,490	14,270	28,832	3,288	92,880	18,253
1873.	30. Juni . . .	57,254	16,091	37,428	3,290	114,063	21,741
	31. Dec. . . .	58,558	16,342	40,971	3,429	119,300	24,931
1874.	30. Juni . . .	67,735	16,856	47,570	3,573	135,734	26,659
	31. Dec. . . .	73,087	18,467	50,207	3,675	145,436	30,810
1875.	30. Juni . . .	74,323	19,882	58,547	3,646	156,398	34,226
	31. Dec. . . .	70,121	21,182	56,432	3,689	151,424	36,475
1876.	30. Juni . . .	74,763	22,263	60,335	3,994	161,345	40,069
	31. Dec. . . .	77,413	23,667	58,927	3,824	163,831	40,752
1877.	30. Juni . . .	83,270	24,016	67,532	3,690	178,508	43,743
	31. Dec. . . .	74,478	24,011	67,259	3,143	168,891	40,523
1878.	30. Juni . . .	66,949	24,220	66,195	3,079	160,443	40,064
	31. Dec. . . .	65,130	23,905	64,520	3,142	156,697	41,720
1879.	30. Juni . . .	58,259	21,504	59,886	3,098	142,747	39,457
	31. Dec. . . .	61,683	20,947	51,478	3,400	137,508	40,751